





Vizetek Yayıncılık

Yayın No• 40

Kitap Adı

HAK ÂŞİĞİ MELA
MELAYÊ CİZÎRÎ'NİN AHLAK ANLAYIŞI

ISBN• 978-625-382-355-9

Tarih: Ağustos, 2026

Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ

Editör

Doç. Dr. Ahmet ÜZDEMİR

Doç. Dr. İrfan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi İslam BATUR

Hak Aşığı

MELA

Melayê Cizîrî'nin Ahlak Anlayışı



Etik Not

Bu kitap, 28-29 Kasım 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen *IV. Uluslararası Melayê Cizîrî Sempozyumu*’nda sunulan bildiriler arasından seçilen çalışmaların genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâllerini içermektedir. Sempozyum sonrası her bir bildiri editör kurulu tarafından bilimsel içerik, yöntem ve kaynakça açısından değerlendirilmiş ve gerekli düzeltmeler tamamlandıktan sonra yayına kabul edilmiştir. Bu süreç sonunda uygun bulunan çalışmalar, akademik katkı sunan özgün bilimsel metinler olarak, bilimsel kitap formatında, ISBN numarası alınarak yayımlanmıştır. Dolayısıyla kitapta yer alan her bir bölüm, bağımsız bilimsel kitap bölümü niteliği taşımakta olup, doçentlik başvuruları ve akademik teşvik başvurularında “bilimsel kitapta bölüm” kategorisinde değerlendirilmesi uygundur. Kitabın tüm bölümleri orijinal eserler olup, yazarların sorumluluğundadır. Editörler ve yayınevi, bilimsel etik kurallara uygunluğu teminat altına almıştır.

EDİTÖRDEN

İslam ilim ve irfan geleneğinin köklü merkezlerinden biri olan Cizre, tarih boyunca yalnızca bir yerleşim alanı değil; aynı zamanda ilim, kültür ve tasavvufun iç içe geçtiği müstesna bir medeniyet havzası olmuştur. Bu bereketli coğrafyanın yetiştirdiği ve İslam düşünce tarihinde derin izler bırakan Melayê Cizîrî, hem şiiresel kudreti hem de tasavvufî derinliğiyle asırlar boyunca etkisini sürdüren seçkin şahsiyetler arasında yer almaktadır. Onun düşünce dünyası, özellikle aşk merkezli varlık anlayışı, tevhid perspektifi ve ahlakî derinliğiyle İslam düşüncesinin önemli bir damarını temsil etmektedir.

Şırnak Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen IV. Uluslararası Melayê Cizîrî Sempozyumu, bu büyük mütefekkirin düşünce mirasını farklı boyutlarıyla ele almayı ve günümüz akademik dünyasıyla yeniden buluşturmayı hedeflemiştir. Önceki sempozyumlarda Melayê Cizîrî'nin varlık, tevhit ve bilgi anlayışları üzerinde durulmuş; bu yıl ise "Melayê Cizîrî'nin Ahlak Anlayışı" ana teması çerçevesinde onun etik tasavvuru kapsamlı biçimde incelenmiştir. Türkiye'nin farklı üniversitelerinden ve çeşitli ülkelerden araştırmacıların katılımıyla gerçekleşen sempozyum, ulusal ve uluslararası düzeyde zengin bir ilmî etkileşim zemini sunmuştur.

Tasavvufî geleneğin güçlü temsilcilerinden biri olan Melayê Cizîrî, kendisinden önceki irfanî mirası takip ederek aşkı yaratılışın özü olarak kabul etmiş; kesrette vahdetin, çoklukta tevhidin tecelli ettiğini savunan bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Onun nazarında Allah ve Hz. Peygamber sevgisi, bütün değerlerin merkezinde yer almakta; ahlak anlayışı da bu sevgi ekseninde şekillenmektedir.

Elinizdeki bu eser, sempozyumda sunulan tebliğlerin ilmî bir titizlikle gözden geçirilmesi ve editoryal bir bütünlük içerisinde bir araya getirilmesiyle hazırlanmıştır. Çalışmada, Melayê Cizîrî'nin ahlak anlayışı; Kur'anî ve tasavvufî ahlak kodlarının şiirdeki yansımaları, nefis terbiyesi, ahlak ile marifet ilişkisi, bireysel ve toplumsal ahlak gibi geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Ayrıca doğruluk, adalet, merhamet, tevazu, ihlas ve sorumluluk gibi temel erdemler hem klasik İslam düşüncesi hem de günümüz bağlamında yeniden değerlendirilmektedir.

Bu ilmî organizasyonun gerçekleştirilmesinde emeği geçen başta destekleriyle katkı sunan protokol üyelerine teşekkür ederiz. Bu vesileyle Şırnak Valisi Birol Ekici'ye, Millî Eğitim Bakan Yardımcısı Nazif Yılmaz'a, Şırnak Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Abdurrahim Alkış'a, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı Gülşen Orhan'a ve Cizre Kaymakamı Ahmet Vezir Baycar'a teşekkürleri ve katkıları dolayısıyla şükranlarımızı arz ederiz. Ayrıca ilgili kurum ve kuruluşlara, tebliğ sahiplerine ve katkı sunan tüm akademisyenlere teşekkür ederiz.

Sempozyum sürecinden itibaren her aşamada özveriyle katkı sunan özellikle düzenleme kurulu ve sekreteryada görev alan tüm arkadaşlarımıza ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Editör ve Düzenleme Kurulu Adına

ONUR KURULU

Birol EKİCİ (Şırnak Valisi)

Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ (Şırnak Üniversitesi Rektörü)

Ahmet Vezir BAYCAR (Cizre Kaymakamı)

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR (Başkan)

Doç. Dr. İrfan YILDIRIM

Doç. Dr. Ramazan Vedat SÖNMEZ

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi İslam BATUR

Öğr. Gör. Engin OLAŞ

Cüneyt MUNİS

EDİTÖRYAL

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR (Başkan)

Doç. Dr. İrfan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi İslam BATUR

SEKRETARYA

Dr. Öğr. Üyesi İslam BATUR

Öğr. Gör. Bora Bekir YÜCELEN

Arş. Gör. Abdullah Revaha AKAY

Cüneyt MUNİS

Abdurrahman ERMİŞ

BİLİM DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdulcebbar KAVAK Karabük Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdulcelil BİLGİN İnönü Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdulvahap YILDIZ Harran Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdurrahman ADAK Artuklu Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU Siirt Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ahmet ÖÇKE Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Fatıma TABÂTABÂYÎ Akademisyen/İran
Prof. Dr. Hamdi GÜNDOĞAR Adıyaman Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ Dicle Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hayri KAPLAN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hayrullah ACAR Artuklu Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin GÜNEŞ Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İbrahim BAZ Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İhsan Süreyya SIRMA Emekli Öğretim Üyesi/Türkiye
Prof. Dr. Jawad ALİ Koya University/Irak
Prof. Dr. M. Emin ERKAN Dicle Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. M. Halil ÇİÇEK Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. M. Sait ÖZERVERLİ Yıldız Teknik Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. M. Zahir ERTEKİN Artuklu Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mahmud ŞEYH Tahran Üniversitesi/İran
Prof. Dr. Mehmet BİLEN Dicle Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ÇELİK Bahçeşehir Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Salih GEÇİT Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Nesim DORU Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Nurullah AGİTOĞLU Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ömer YILMAZ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Pakhshan Sabir HAMAD University of Soran/Irak
Prof. Dr. Rıfat OKUDAN Süleyman Demirel Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK Gümüşhane Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Şeyh Kazım HACİMEYLİÇ Akademisyen/Bosna Hersek
Prof. Dr. Tahirhan AYDIN Dicle Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Vahit GÖKTAŞ Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Yaşar ACAT Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ahmet KIRKAN Mardin Artuklu Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ali TENİK Harran Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ayhan TEK Muş Alparslan Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Bedrettin BASUGUY Bingöl Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Hamdullah ARVAS Bitlis Eren Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Hassan SARBAZ University of Kurdistan/İran
Doç. Dr. Haşim ÖZDAŞ Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Hêmin OMAR Ahmad University of Soran/Irak

Doç. Dr. Ismail SHAMS Allameh Tabataba'i University/İran
Doç. Dr. İrfan YILDIRIM Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Nurettin BELTEKİN Artuklu Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ruhullah ÖZ Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Serwer ABDULLA University of Halabja/Irak
Dr. Anas Mohamad Sharif TAHİR Akademisyen/Irak
Dr. Dirbas MUSTAFA Akademisyen/Irak
Dr. Fahree Omar SOLEYMAN Salahaddin University/Irak
Dr. Ferhad ŞAKELÎ Akademisyen/İsveç
Dr. Habib Allah SALİMÎ University of Kurdistan/İran
Dr. Muhammed RAWENDÎ Akademisyen/Norveç
Dr. Naif Mikayl TAHİR Collage of Duhok/Irak
Dr. Nevzat EMİNOĞLU Muş Alparslan Üniversitesi/Türkiye
Dr. Nurettin ERTEKİN Hakkari Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Abdalbaki DENİZ Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Kayhan BAYRAM Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Dr. Perwiz CİHANÎ Akademisyen/İran
Dr. Reşat SAKUR Şırnak Üniversitesi/Türkiye
Dr. Safia ZEVENKÎ Şam Üniversitesi/Suriye
Dr. Yadollah PASHABADÎ University of Kurdistan/İran
Dr. Yaşar KAPLAN Hakkari Üniversitesi/Türkiye
Majid Babamerdoxê RÛHANÎ Araştırmacı Yazar /İran
Tahsin İbrahim DOSKÎ Araştırmacı Yazar/Irak

PROTOKOL KONUŞMALARI



CUMHURBAŞKANIMIZ RECEP TAYYİP ERDOĞAN

CUMHURBAŞKANIMIZ RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN SEMPOZYUM HAKKINDAKİ MESAJI

Dördüncü Melayê Cizîrî Sempozyumu'na davetiniz için teşekkür ediyorum. Sempozyumda yapılacak çalışmalarla Melayê Cizîrî'nin ahlak kavramına ve etik tasavvuruna dair görüşlerinin açığa çıkarılıp onun düşünce dünyasının mercek altına alınması son derece önemlidir. Allah ve Hz. Peygamber aşığı olan Melayê Cizîrî'nin ahlak anlayışında, Allah ve peygamber sevgisi en yüce değerdir. Kültürel hayatımıza damgalarını vurmuş olan mutasavvıflarımıza ilişkin araştırmalar, manevi değerlerimizi geleceğe taşımak ve yeni nesillere aktarmak açısından büyük önem taşımaktadır. Konunun uzmanları tarafından değerli görüşlerin paylaşılacağı sempozyumun verimli geçmesini temenni ediyorum. Dördüncü Melayê Cizîrî Sempozyumu'nun düzenlenmesinde emeği geçenleri gönülden tebrik ediyor, tüm katılımcıları en kalbi duygularıyla selamlıyorum.



Birol EKİCİ
(*Şırnak Valisi*)

BİROL EKİCİ
(Şırnak Valisi)

Melayê Cizirî'nin şehri; Hazreti Nuh'un durağı ve insanlığın yeniden dirilişinin mekânı Şırnak'tan tüm misafirlerimizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Bu yıl dördüncüsünü tertip ettiğimiz Melayê Cizîrî sempozyumunda Melayê Cizîrî'nin ahlak anlayışını ele almak ve derinlemesine işlemek istiyoruz. Bizim ahlakımız tabii ki İslam'ın güzel ahlakı olmak zorundadır. Bizler *“Ben, ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”* diyen Peygamber'in (s.a.v.) ümmetiyiz ve hepimiz Allah'ın kullarıyız. Melayê Cizirî de İslam ahlakını ele alan ve bu minvalde *Divan* isminde bir eser telif eden edebiyatımızın söz sultanlarından. Melayê Cizirî şaheserlerini yazmış ve bizlere hediye etmiştir.

Hepimiz biliyoruz ki bugün dünyada ahlakın göreceli olduğunu söyleyenler var. Ama bizim ahlakımız birdir. Bugün gençlerimizin, tüccarımızın, zanaatkârımızın ahlakı tehdit altındadır. Gençlerimizin ahlakını korumak zorundayız. Güçlü olan aile yapımızı korumak zorundayız ve insanımızın ahlakını muhafaza etmek zorundayız. O kadar hızlı bir değişim var ki her yönden gençlerimizin ahlakının bozulmasına, onların yoldan çıkarılmasına, uyuşturucuya bulaştırılmasına ya da kızlarımızın erkek gibi, erkeklerimizin kız gibi yaşamasını teşvik eden akımlar ortaya çıkmaktadır.

Bu akımlardan gençlerimizi, ailelerimizi, çocuklarımızı hep birlikte korumak durumundayız. Bizim ahlakımız, az önce de söylediğim gibi, İslam ahlakıdır. Makam ve mevki sahibi olanlar bir korku duymayabilirler; ancak Allah korkusuyla hareket ederek vatandaşlarımızın ahlakını muhafaza etmek ve onları kötülüklerden sakındırmak için hep birlikte gayret göstermeliyiz.

Hepimizin bildiği üzere uzun yıllar bu topraklarda karanlık bir dönem yaşadık. Bugün aramızda bir sınır var; ancak bu sınır gönüllerimizin birliğine engel teşkil etmemektedir. Bu yaşadığımız dönemde de Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde başlayan birlik, beraberlik ve kardeşlik projesinin en iyi şekilde ilerlemesi için var gücümüzle çalışıyoruz ve çalışmaya devam edeceğiz. Dışarıdan müdahalelere artık hep birlikte hayır demeliyiz. Bu topraklarda bin yıldır birlikte yaşayan Türklerin, Kürtlerin ve Arapların kardeşliğini geliştirmek için çaba sarf etmeliyiz.

Bu duygu ve düşüncelerle sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını, birlik, beraberlik ve kardeşliğimizin gelişmesine katkı sunmasını diliyor, hepinize saygılar sunuyorum.



Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ
(Şırnak Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ
(Şırnak Üniversitesi Rektörü)

Saygıdeğer Bilim, İlim ve İrfan Erbabı Hocalarım, Kıymetli Misafirler dördüncüsünü düzenlediğimiz Uluslararası Melayê Cizîrî Sempozyumu-muza teşriflerinizden dolayı şükranlarımı sunuyor, sizleri saygı, sevgi, muhabbet ve aşkla selamlıyorum.

Saygıdeğer Katılımcılar!

Tarih boyunca erenler, arifler ve alimler; toplumsal birliği, dayanışmayı ve sevgiyle yaşamayı insanlığa öğütlemişlerdir. Sosyokültürel yapının zayıfladığı dönemlerde uhuvvet ve fütüvvet ruhunu ihya ederek, toplumun duygusal, psikolojik ve ekonomik refahına katkı sağlamışlardır. Bu nedenle geçmişten bugüne taşıdıkları miras, bizlere birlik ve beraberliği hatırlatmaktadır. Melayê Cizîrî de eserlerinde birliği vurgular: Bir'i iki görme; biz birdik, biriz. Zeyd'imiz, Amr'ımız birdir bizim. Onun sözleri, insanları aşkla, irfanla ve hikmetle donatır. Biz de bugün bu büyük bilgenin mirasını hatırlayarak, bilgi, ahlak ve kültürel değerlerimizi gelecek nesillere taşımayı sürdüreceğiz. Melâyê Cizîrî'nin anlayışı ve mesajı, Konya'daki Mevlânâ'nın mesajından farklı değil, Nevşehir'deki Hac-ı Bektâş-ı Velî'nin, Kırşehir'deki Ah-i Evrân-ı Velî'nin, Eskişehir'deki Yunus Emre'nin mesajından, Bilecik'teki Şeyh Edebâli'nin mesajından farklı değildir. Tüm erenler hep birlikte tevhîde, vahdete, mârifet ve hikmete dâvet etmişler, gönül birliğine ihtimam göstermişlerdir.

Hız. Mevlânâ İslâm âleminin kurucu metinlerinden birisi olan Mesnevî-i Şerîf'inde gönül birliğinin ehemmiyeti ile ilgili bir beytinde şöyle der: *Ey besâ du Turk çûn bigâneğân/Ey besâ Hind û Turk hem-zebân/Pes zebân-i mahremî hod dîger-est/Hem-dîlî ez hem-zebânî behter-est*. Yâni: Nice Hind ve Türk vardır ki zahiren iki ayrı lisana sahip oldukları hâlde hakikatte hem-zebândırlar, yani gönüldâşırlar, dildaşırlar fakat nice iki Türk vardır ki, zahirde aynı dili paylaştıkları hâlde gönül birliğine sahip olmadıklarından dolayı birbirilerine bigâneler, yabancılar, hatta düşmandırlar, birbirilerine haindirler. Madem böyledir; mahremlik, yârenlik dili bambaşka bir şeydir, aynı gönlü paylaşmak, aynı lisanı paylaşmaktan evlâdır, daha iyidir, daha güzeldir, buyurur.

Melayê Cizîrî Divân'ında bulunan 114 şiirin ekserisinde Allah aşkını, geri kalan kısmında da Peygamber aşkını dile getirir. Dîvân'ın temel mesajı Allah'la irtibâtı koparmamak ve sürekli bizimle beraber olduğunu idrak etmektir. Allah'ın arşı olan gönlün bir cevher olduğunu belirten Mela bu cevherin ehil olmayanlara verilmemesi gerektiğini vurgular (*Dil emânet da bi na-ehlan nedi, Lê bi na-ehlan me da gewher abes*). Mela ve onun takip ettiği Sufiler dinin merkezinde tevhit anlayışı olduğunu belirtir. Tevhit, kâinatta birliği görmek ve birliği kuran Zât'tan kopmamaktır. Tevhîdi ve ittisali en iyi anlatan ariflerden biri Mevlânâ'nın babası Sultânü'l-Ulemâ Bahaüddîn Veled'dir. Sultânü'l-Ulema şöyle der: Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona kadar tettebbu ettim, inceledim; her ayetin ve her kıssanın manası ve

hülasası olarak şunu buldum: ‘Ey kulum! Benden gayrısı ile ilgi ve alakanı kes! Zira başkasından bulacağın her şeyi -minnetsiz bir şekilde- benden bulursun. Fakat benden bulacağın ve elde edeceğin şeyleri, başkasından bulamaz ve elde edemezsin. Ey bana yaklaşmak isteyen kimse! Bana daha fazla sarıl ve daha fazla yapış! Nitekim Namaz Allah’la ittisaldır, zekât Allah’la ittisaldır, oruç Allah’la ittisaldır” gibi sözler hep bu manadadır. (...) İster Kur’ân’ın evvelini mütalaa et ister de ahirini, sana hep şunu söyler: ‘Ey benden kopup benden ayrılan sürekli benimle ol! Zîrâ: مَا أُيْنٌ مِنْ الْحَيِّ فَهُوَ مَيِّتٌ ‘Hayy’dan ayrılan ölüdür’. Evet dostlar Sultânü’l-Ulemâ’nın “Hayy’dan ayrılan ölüdür” hadîs-i şerîfi fıkıh kitaplarına kitâbü’s-sayd/av kitabı bölümlerinde geçer ve av esnasında atılan oktan dolayı hayvandan ayrılan parçanın murdâr olduğunu dolayısıyla yenilemeyeceğini belirtir. Fakat Hz. Mevlânâ’nın babası bu hadisi işârî olarak yorumlar ve Hayy olan Allah’tan ayrılanın, onu hesaba katmayanın durumunu ifade eder. Allah’tan ayrılan geberiktir, murdâdır, ölüdür. Ölmek istemeyen ve bekâ-billah sırrıyla Allah’la bâkî kalmak isteyen ondan ayrılmamalıdır. Bundan olacak ki Yunus Emre “Ölen hayvan imiş, Âşıklar ölmez” buyurmuştur. Allah’ın hepimizin kalbine aşk tohumunu eksin ve yeşermesini nasip etsin.

Hz. Peygamber (s.a.v.) “Aranızda selamı yayınız” buyurmaktadır. 2 Milyar insana “Selamun aleyküm” demek ve karşılığında “Aleykümesselam” cevabını almak insanlığın görebileceği en büyük değerlerden birisidir. Selamun aleyküm demek, “sen benden emin ol, senin canın, malın, tüm değerlerin benim emânım altındadır, sana ihânet etmem, seni muhafaza ederim” demektir. “Selâmun aleyküm” ifadesi Endonezya’dan tutun Fas’a kadar Yemen’den tutun Kırım’a kadar tüm İslam âlemi içerisinde adeta bir parola mesabesindedir. Bu durum dünyanın dört bir yanında bulunan Müslümanlar için bulunmaz bir hazinedir. Bu kadar muazzam büyüklükteki kardeş topluluğunun değerini bilelim.

Sempozyumu gerçekleştirdiğimiz Cizre şehri hakkında birkaç önemli noktayı belirtmekte fayda görüyorum. Cizre 517 yıl varlığını sürdürmüş Botan Beyliği’nin merkezidir. Âzîzan olarak da bilinen Botan Beyliği 1338’de kurulmuş 1500’lü ve 1600’lü yıllarında en parlak dönemlerini yaşamış, 1855’te sona ermiştir. Botan Beyliği’nin kuruluşu, gelişimi, yükselişi ve sona erişi Osmanlı Devleti’nin gelişim seyri ile direkt irtibatlıdır. İlhanlıların yani İran Moğollarının 1336’da yıkılışı ve bu yıkılıştan on sene önce Osmanlı devletinin para bastırma suretiyle tam bağımsızlığını 1326’da ilan etmesi, devletin en parlak dönemlerini 1500’lü 1600’lü yıllarda yaşaması, 1800’lü yıllardan sonra sona doğru seyretmesi güçlü irtibatı net bir şekilde ortaya koymaktadır. Melayê Cizîrîler, Faqîyê Tayranlar, Ahmed-i Xanîler hep bu yıllarda yetiştiği gibi Bakîler, Fuzûlîler, Nâbîler, Nef’îler de bu dönemde yetişmiştir. Hem Botan Emirliğinin hem de Osmanlı devletinin yıkılışı dönemin Moğolları olan batılı sömürgeci devletlerin bölgeyi işgaliye başlamıştır.

Son olarak sempozyumumuzun tüm safhalarında bize büyük destek sunan Sayın İçişleri Bakan Yardımcısına, Sayın Valimize, sempozyumu muza değerli katkılar sunan Sayın Cumhurbaşkanı Başdanışmanına, Sayın Milletvekilimize, Sayın Kaymakamımıza, Sempozyum Düzenleme Kuruluna teşekkürü bir borç biliyorum. Sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını diliyor, sizleri saygıyla selamlıyorum.



Ahmet Vezir BAYCAR
(Cizre İlçe Kaymakamı)

Ahmet Vezir BAYCAR

(Cizre İlçe Kaymakamı)

Kıymetli misafirler! Şırnak Valiliği himayetlerinde Şırnak Üniversitesi ve Cizre Kaymakamlığı ortaklığında düzenlediğimiz Dördüncü Uluslararası Melaye Cizîrî Sempozyumuna hepiniz hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Bugün Cizre'nin kadim tarihinden, kültüründen ve ilim geleneğinden beslenen önemli şahsiyet Melaye Ciziri'yi ve onun ahlak anlayışını konuşmak üzere bir aradayız. Bu sempozyum, akademik bir toplantı olmanın yanında Cizre'nin manevi dünyasını, kültürel zenginliğini ve ilmi mirasını yeniden hatırladığımız hatta canlandırdığımız bir buluşma olacağı kanaatindeyim.

Cizre, Anadolu ve Mezopotamya'nın en eski yerleşimlerinden biri olarak, bin yıllardır medeniyetlerin kesiştiği bir şehir olmuştur. Dicle'nin akan bereketli suyu gibi ilmin, tekniğin ve kültürün bölgeye saçıldığı bir merkez olma konumuna ulaşmıştır. Mela Ahmed el-Cezeri'den, İsmail Ebul İzz el-Cezeri, Fakiye Tayran ve İbn-i Esir Kardeşler'e uzanan bir ilim geleneğini zamanın ve mekânın ötesine taşımışlardır.

Aklın ve bilimin zirvesi İsmail Ebul İzz el-Cezeri'nin geliştirdiği makineler ve otomasyon prensipleri günümüzün modern bilimin temel taşları olarak hala ilham verir boyuttadır. Ahmed-i Hani'nin kaleme aldığı Mem û Zîn, bu toprakların aşkın, muhabbetin, estetik ve manevi duyarlılığının göstergesi mahiyetindedir. Bizleri 6 ülkeden buraya toplanmaya vesile olan Kırmızı Medrese ve burada yetişen Melaye Cizîrî, bölgenin düşünce ve ahlak anlayışına yüzyıllar boyunca yön vermiştir.

İşte saydığım bütün bu zenginlikleri gerek gençlerimize gerek entelektüel kesimlere tanıtmak ve kazandırma mecburiyetindeyiz. Bugün gerçekleştirdiğimiz bu sempozyum bu gerekliliğin bir parçasıdır. Bu vesileyle Cizre'nin tarihsel ve kültürel mirasının daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı gibi ilçemizin bilinirliği tanınırlığı ve Türkiye Yüzyılı markalaşan şehir sürecine de katkı sunacağı inancındayım.

Son olarak sempozyumumuzun ana temasını oluşturan Melaye Cizîrî'nin düşünce yapısı, ahlaki anlayışı, adalet, hikmet, ölçülülük ve insanın manevi olgunluğunun yozlaşan dünyamıza rehber olması temennisinde bulunuyorum.

Kıymetli konuklar sizleri Hz. Nuh' un şehri, medeniyetler beşiği Cizre' de ağırlamaktan duyduğum mutluluğu ifade ederim. Katılımlarınız için her birinize teşekkür ediyor, sempozyumun ilimize ve ilçemize ilim, hikmet, bereket ve hayır getirmesini diliyorum.



Gülşen ORHAN
(Cumhurbaşkanı Başdanışmanı)

Gülşen ORHAN
(Cumhurbaşkanı Başdanışmanı)

Kıymetli misafirler ve Melayê Cizîrî'nin hikmetli dünyasına gönül veren aziz katılımcılar; hepinizi hürmet ve muhabbetle selamlıyorum.

Bugün burada, kadim Mezopotamya'nın bereketli bağrında, Cizre'nin yetiştirdiği büyük mutasavvıf, şair ve fikir insanı Melayê Cizîrî'nin düşünce mirasını hatırlamak, anlamlandırmak ve geleceğe taşımak için yeniden bir araya gelmiş olmanın tarifsiz mutluluğunu yaşıyorum. Bu buluşma yalnızca bir akademik paylaşım zemini değil; yüzyıllar boyunca gönüllere ışık düşürmüş bir bilgenin nefesini, zamanın diliyle yeniden duyma imkânıdır. Tarih boyunca coğrafyamızın en önemli kültür ve medeniyet merkezlerinden biri olan Cizre, bilim insanlarının, sanatkârların, mutasavvıfların ve fikir öncülerinin yetiştiği müstesna bir mekân olarak hafızalarımızda yer etmektedir. Bu kadim toprakların yetiştirdiği Melayê Cizîrî ise yalnızca bir şair değil; sözün inceliğini hikmetle buluşturan, varlığı anlamlandırmayı sanatının merkezine koyan büyük bir mütefekkidir. Kendisini rahmet, saygı ile anıyorum.

Bu yıl da sempozyuma gösterilen yoğun ilgi, bizler için büyük bir memnuniyet kaynağıdır. Bu ilgi, Melayê Cizîrî'nin düşünce hazinesinin hâlâ ne kadar diri ne kadar bereketli ve aynı zamanda ne denli ihtiyaç duyulan bir kaynak olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Yüze yakın bilim ve ilim insanının, Cizîrî'nin ahlak anlayışını, insan tasavvurunu ve dünyayı anlamlandırma biçimini farklı yönleriyle ele alacak olması, bizleri hem zenginleştirecek hem de derinlikli bir şekilde aydınlatacaktır. Melayê Cizîrî'nin eserlerinde billurlaşan hikmet, insanın özüne yönelik kadim bir çağrıdır. Bu çağrı, zahirin ötesinde bir mana arayışına; insanı kendi iç yolculuğuyla yüzleştiren bir tefekkür kapısına davettir. Bugünün dünyasında bu çağrının çok daha anlamlı, çok daha kıymetli olduğu açıktır. Çünkü insanlık, teknolojinin baş döndüren hızına ayak uydururken aynı zamanda ruhunu, değerlerini ve varoluş gayesini kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Dijitalleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği devasa dönüşümler, hayatımızı kolaylaştırmakta; bizi daha konforlu, daha hızlı ve daha erişilebilir bir dünyaya taşımaktadır. Ancak bu büyük dönüşümün bir de görünmeyen yüzü bulunmaktadır: İnsan, ilişkilerinin zayıfladığı, anlam dünyasının inceldiği, toplumsal bağların zedelenmeye başladığı yeni bir çağın eşiğindedir. Geleneğin, tarihin, irfanın ve ahlakın bize sunduğu sağlam zeminler, bu hızlı değişim karşısında sarsılmaktadır. Değerlerin metalaştığı, bilginin yüzeyselleştiği, hakikatin gürültü içinde kaybolduğu bu dönemde insanın kendini yeniden inşa edecek bir rehber ihtiyacı vardır. İşte tam da bu noktada, Melayê Cizîrî gibi bir bilgenin ahlak anlayışının ve insan tasavvurunun yeniden ele alınması büyük önem taşımaktadır. Onun eserlerinde insanın özü; nefsin terbiyesi, erdemin inşası, hakikate yürüyüşün sabrı ve güzelliğin hakikatle birleştiği bir ufuk sunulur. Bu ufuk, insanlığın

bugünkü anlam buhranına yalnızca kültürel bir çözüm değil; aynı zamanda manevi ve ahlaki bir yöneliş vadeder.

Bu sempozyumun, Cizîrî'nin mirasının günümüz insanına nasıl rehberlik edebileceğine dair yeni perspektifler sunacağına inanıyorum. Genç araştırmacıların bu büyük geleneğin izini sürmesi, yeni yorumlar geliştirmesi ve Cizîrî'nin düşüncesini çağın diliyle yeniden buluşturması hepimiz adına umut vericidir. Bu çalışmalar yalnızca akademik bir zenginlik üretmekle kalmayacak; aynı zamanda Cizre'nin bu önemli mirasının daha geniş kitlelere ulaşmasına, kültürel hafızamızın diri tutulmasına vesile olacaktır. Bu vesileyle, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm kurum ve kuruluşlarımıza, değerli akademisyenlerimize, araştırmacılarımıza ve bu anlamlı buluşmaya teşrif eden kıymetli misafirlerimize gönülden teşekkür ediyorum. Melayê Cizîrî'nin hikmetinin, insanı yücelten ahlak anlayışının ve kalpleri arındıran bilgece sözlerinin gönüllerimizde karşılık bulmasını diliyorum. Hepinizi en derin saygılarımla selamlıyorum.



Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
(Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı)

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
(Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı)

Sayın Valim, Milli Eğitim Bakan Yardımcısı, Millet Vekilim, Belediye Başkanım, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı, Şırnak Üniversitesi Rektörüm, Cizre İlçe Kaymakamım, kıymetli protokol heyeti, hocalarım ve değerli basın mensupları, sözlerime başlamadan önce sizleri Allah'ın selamı ile selamlıyorum. Bu yıl dördüncüsünü tertip ettiğimiz Uluslararası Melayê Ciziri Sempozyumuna hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Kıymetli Misafirler! Şehirlere manevi ruh, kimlik ve şahsiyet kazandıran, orada yaşayan veya o şehrin bağrında yatan insanın kendisidir. Öyle şahsiyetler vardır ki yaşadıkları coğrafyaya adeta ab-ı hayat olmuşlardır. Mesela; Konya'ya Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Bursa'ya Orhan Gazi ve Osman Gazi, İstanbul'a ise Ebu Eyyûb el-Ensârî hazretleri gibi şahsiyetler, bulundukları şehirlere manevi kimlik kazandırmışlardır. İşte Cizre ve çevresine de farklı bir ruh ve manevi bir kimlik kazandıran Melayê Ciziri ve onun gibi ilim ve irfan ehli alimlerimizdir.

Değerli Misafirler! Şu ana kadar Cizre'mizde Melayê Ciziri ile ilgili dört tane uluslararası sempozyum düzenlendi. Her sempozyumda Mela ile ilgili farklı bir konu ele alındı. Önceki sempozyumlarda Melayê Ciziri'nin; Aşk, Varlık ve Bilgi Anlayışları konuları üzerinde duruldu. Bu yılki ana teması ise Mela'nın Ahlak Anlayışlarıdır.

Bu konuyu seçmemizin başlıca nedeni; başta Filistin'de olmak üzere dünyanın dört bir yanında yaşanan savaşlarda insan onuruyla bağdaşmayan zulüm ve işkencelerin yaşanmasıdır. Oysa bizim medeniyetimizin ahlak anlayışında insan, eşref-i mahlukat olup tüm varlık Yüce Yaratıcının bir eseridir, dolayısıyla her varlık saygın ve muhteremdir. İşte Melaye Ciziri'nin ahlak anlayışı özelinde yapılacak bu sempozyum neticesinde; hem şehrimiz ve bölgemizin kimliğini şekillendiren alimlerden Melaye Ciziri'nin ahlakla ilgili görüşleri tespit edilecek hem de sahip olduğumuz medeniyetimizin ne derece yüce değerlere sahip olduğu hususuna bir daha vurgu yapılacaktır.

Kıymetli Misafirler! Sempozyumumuza yurt dışından; Endonezya, İran, Irak, Suriye, Filistin ve Almanya'dan akademisyenler katılmıştır. Yine ülkemizin 25 farklı üniversitesinden toplam 95 ilim ehli katılmış olup sempozyum iki gün sürecektir.

Sempozyumu himaye eden Sayın Şırnak Valimiz Birol Ekici'ye, teşekkürlerinden dolayı Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Nazif Yılmaz'a, Şırnak Millet Vekilimiz Aslan Tatar'a, Cumhurbaşkanımızın Başdanışmanı Gülşen Orhan'a, Şırnak Üniversitesi Rektörümüz Prof. Dr. Abdurrahim Alkış'a, sempozyum için bizlere ev sahipliği yapan Cizre İlçe Kaymakamımız Ahmet Vezir Baycar'a düzenleme kurulu adına şükranlarımızı arz ederim.

Uzaktan gelip ilmi görüşleriyle bizleri aydınlatan kıymetli akademisyen ve sevdalarımıza, özellikle aramızda bulunan hocaların hocası Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma hocama hürmetlerimi arz eder ve ellerinden öperim. Son olarak sempozyumumuzun her aşamasında gayretle çalışan düzenleme kurulundaki tüm arkadaşlarıma tek tek teşekkür ediyorum.

MELAYÊ CİZÎRÎ'NİN
AHLAK ANLAYIŞI

İÇİNDEKİLER

MELAYÊ CİZİRÎ'NİN AHLAK ANLAYIŞI

Melayê Cizîrî'nin Dîvân'ındaki Ahlâkî Beyanların Kur'ânî Temelleri	1
<i>Abdulkadir Karakuş</i>	
Takva ve Tezkiye Bağlamında Molla Ahmed-i Cezîrî'nin Ahlâk Anlayışında Kur'ânî Temeller	13
<i>Mehmet Salmazzem</i>	
Tasavvufî Ahlak ve Melayê Cizîrî'nin Bütüncül Ahlak Anlayışının Divan'daki İzleri	26
<i>Mehmet Yılmaz</i>	
Ahlak İnşâsı Bağlamında Melâ'da Üç Kavram: Tefekkür, Hamd ve Hikmet	37
<i>Nurullah Agitoğlu</i>	
İbnü'l-Arabî Düşüncesinin Molla Cezerî'nin Ahlak Anlayışına Etkisi: "Âlem Bir Hayaldir" İfadesi Üzerinden Bir Okuma	49
<i>Sultan Adanır Salihoğlu</i>	
Molla Ahmed el-Cezerî'de Metafizik ve Ahlak İlişkisi: İnsanın Doğası ve Hürriyeti Bağlamında Bir İnceleme	58
<i>Zeynelabidin Hüseyini</i>	
Melayê Cizîrî'de Evrensel Ahlak Yasası	67
<i>Kayhan Bayram</i>	
Melâyê Cizîrî'nin Ahlakında Aşk Fenomeni	85
<i>Mehmet Sulhan</i>	
Melayê Cizîrî'nin Dîwan'ında Ahlaki Kavramlar	97
<i>İrfan Yıldırım</i>	
Melayê Ahmed Cizîrî Dîvânı'ndaki Bir Gazelin Hikmet ve Ahlâk Perspektifinden Şerhi	125
<i>Talip Çukurlu</i>	
Melayê Cizîrî'de Ahlakın Teolojik ve Toplumsal Boyutu	136
<i>Vechi Sönmez</i>	
İlahi Aşkın Ahlakî Eğitimi Tetiklemedeki Rolü: Melayê Cizîrî'nin Divan'ında Nefs Terbiyesi Pedagojisi	151
<i>Mustafa Cabir Altıntaş</i>	

Melayê Cizîrî'den Cegerxwîn'e "Âşık Ahlâkının" Tahmisi: Klasik ve Modern Arasında Bir Süreklilik.....	166
<i>Veysel Başçı</i>	
Melayê Cizîrî'nin Divanı'nda Şükür ve Kanaat Ahlakı	184
<i>Muhammed Şerif Azarkan</i>	
Hakikî Aşka Giden Yolda Meczâî Sevgilinin Melâyê Cizîrî'ye Ettikleri Üzerine Bir Tefekkür: Aşkta Dilber'in Ahlakî Tezahürleri	199
<i>Mehmet Cengiz</i>	
Mezhepler Üstü Ahlak: Melayê Cizîrî'nin İrfanî Dili.....	211
<i>Yunus İbrahimoğlu</i>	
<i>Remziye Selçuktekin</i>	
Melayê Cizîrî ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin Ahlak Anlayışlarının Karşılaştırılması	220
<i>Fevzi Rençber</i>	
<i>Osman Bilen</i>	
Melayê Cizîrî'nin Tasavvufî Terminolojiyi Kullanımında Arapçanın Yeri	235
<i>Selman Yeşil</i>	
Değer Eğitiminde Rol Modelin İkilemi: Melayê Cizîrî Divanı Örneği.....	244
<i>Rasim Tösten</i>	
Ulema-Ümera İlişkisi Bağlamında Ahmed el-Cizirî'nin Siyaset Anlayışı.....	254
<i>Maksut Çetin</i>	
Nietzsche ve Melayê Cizîrî'de Yaratıcı Ruhun Felsefesi: Doğu-Batı Diyaloğu.....	275
<i>Ata Demir</i>	
Mela'nın Divan'ında Cesaret ve Metanet Metaforu: Haydar-ı Kerrâr	286
<i>Abdülbaki Deniz</i>	
Molla Ahmed el-Cezerî'nin Dîvân'ında Harf Sembolizmi	294
<i>Emin Cengiz</i>	
Melayê Cizîrî'nin Divanı'nda Nefsin Tekâmülü: Akıl-Nefs İlişkisi.....	311
<i>Hatice Çolak</i>	

Melayê Cizirî'nin Tasavvuf Öğretilerinin İnsan-ı Kâmil Bağlamında Değerlendirilmesi	319
<i>Kasım Tatlılıoğlu</i>	
Melayê Cizîrî'nin "Ruh" Redifli Gazelinde Sihri-i Helâl Sanatı Üzerine Bir İnceleme	328
<i>Songül Durmaz</i>	
Melayê Cizîrî'nin Finik'te Bir İmamla Tartıştığı Ahlaki İlkeler	334
<i>Abdullah Yaşın</i>	
Nefs, Nefes ve Hakikat Işığında Aşk Makamı: Molla Ahmed el Cezerî'nin Melayê Cizirî'ye Dönüşme Evresi.....	338
<i>Ömer Hattapoğlu</i>	
Melayê Cizîrî Şiirine Yazılmış Bir Tahmis	367
<i>Ahmet Muhtar Saygıdar</i>	
Introducing Melayê Cizîrî to the West: A Comparative and Interpretive Study Through the Lens of William Blake	373
<i>Halide Rumeysa Küçüköner</i>	
Prototîpên Ciwanîyê di Melayê Cizîrî de ji Hêla Eîfîk û Estetîk.....	386
<i>Nevzat Eminoğlu</i>	
آراء الملا أحمد الجزري في الأخلاق من خلال ديوانه الشعري البعد الأخلاقي في شعر ملا أحمد الجزري	395
<i>Hasan Hafidi</i>	
البعد الأخلاقي في شعر ملا أحمد الجزري	410
<i>Refaa Yıldırım</i>	
خۆشه‌ویستی و ئەدهب له ئاوێنەی شیعره‌کانی مه‌لای جیزییدا (ئاوردانه‌وه‌یه‌ک له‌سه‌ر خولقاندنه‌وه‌ی شوناسی ئەخلاق و کولتوووری پ.دمحه‌مه‌دزو پڕبایه‌زی می‌راوه‌یی م.لاله‌ شێخ‌عبدالرئوف نه‌قشبه‌ندی پێشه‌کی	424
تجلی جمال محبوب در دیوان ملای جیزی	438
<i>احمد شریعت پناه</i>	
دیتنا قوتابخانین ئەخلاق ل سەر عه‌شقا ئیلاهی ل ده‌ق مه‌لای جیزی	452
<i>م.ه‌وحید نعمت رمضان</i>	
ه‌زری ئەخلاقه‌یه‌ت لای مه‌لای جه‌زیری و به‌راورد به‌چه‌ند ده‌قیکی حافزی شیرازی	477
<i>دکتۆر هێمن که‌ریم محمد صالح</i>	

، بررسى اخلاقيات مۇلاى جىزىرى و بازتاب آن در رمز و سمبل عشق و عشق و تصوير و توصيفات شاعرانه و اشعار حافظگونه	493
د. سعدالله مجيدى	
بيچم (مؤتىف) ى تالىمى (پهروهرد) ئهتوارى (ئەخلاق) ھۇنياكا مەلای جەزىرىنە، كارىگەرى ئىين عەرەبى بە نمونە پە (يچۇرى) بەراوردكاريا	506
نامق ھۇرامى	
ئەخلاق عشق ب ديتنا مەلاین جىزىرى تەحسین ئىبراھىم دۇسكى تەحسین ئىبراھىم دۇسكى	532
Sempozyum Resimleri	541